

Antonija Zaradija Kiš
Institut za etnologiju i folkloristiku
Šubićeva 42, HR-10000 Zagreb
zaradija@ief.hr

VLAHO BUKOVAC I ŽIVOTINJE (UZ 160. OBLJETNICU ROĐENJA)

Posjet rodnoj kući Vlahe Bukovca u Cavtatu svakome će posjetitelju ostati upamćen po zanimljivim zidnim slikarijama među kojima se ističu prikazi različitih životinja koji pripadaju najranijem dobu Bukovčeva likovnoga stvaralaštva. Mnoštvo životinjskih motiva potaklo me na promišljanja o Bukovčevu odnosu prema prikazanim životinjama i njihovu simbolizmu te razlogu njihova pojavljivanja na zidovima rodne mu kuće. Zanimalo me i u kakvoj su vezi ti prikazi sa slikarevom biografijom *Moj život*, što ćemo istražiti u ovom radu kojim bismo obilježili 160. obljetnicu rođenja Vlahe Bukovca.

U Cavtatu se 4. srpnja prije 160 godina rodio Vlaho Bukovac (1855. – 1922.), koji je hrvatsku likovnu kulturu obilježio opsežnom galerijom ljudi koji su prošli kroz njegov život, zaogrnuvši ih dahom francusko-ga impresionizma i plenerizma. U tom smislu Bukovac nam je donosio i ritam prirode, njezino stalno kretanje i pulsiranje, a s njom i znatiželju koju ona razgaljuje dok smo u njezinu okruženju. Je li taj ritam bio tek slijed novih likovnih strujanja čijim se izazovima predaje Vlaho Bukovac, ili je sve to već postojalo u njemu mnogo prije? Na razmišljanja o tomu navele su nas dvije stvari: prva je Vlahova biografija *Moj život*, jedinstveno autobiografsko djelo u kojemu otkrivamo mnoge jezične, književne i etnološke zanimljivosti življenja s kraja XIX. stoljeća i to ne samo u dubrovačkom kraju već i mnogo šire. Kroz isprepletenu pak autorova etička promišljanja s današnjega očišta knjiga nam otkriva mnoge probleme ljudskoga postojanja, a među njima i ono što nas je potaklo na ovaj rad – odnos čovjeka i životinje. Druga stvar koja nas je zadivila su slikarije po zidovima Vlahova doma koje su otkrivene prije deset godina.¹ U pronalaženju izvorišta prikaza različitih životinja

¹ Kada je 2003. godine započela restauracija originalnoga oslika zidova

uvelike nam je pomogao upravo *Moj život* na kojemu se uvelike temelji naše istraživanje. Kroz Bukovčevu autobiografiju iščitavamo slikarev senzibilitet i empatiju prema drugomu. U tom smislu valja istaknuti tzv. dvorazinsko promišljanje u odnosu na životinje: ono skriveno i dječučko koje razotkrivaju originalni oslici i ono razotkriveno što iščitavamo u Mom životu, a to je interpretacija dječučkoga razmišljanja kroz riječi odrasloga Vlahe dok je pisao autobiografiju (oko 1918. godine).

Vlahinim zooslikarijama nije se do danas pridavala nikakva pozornost, one nisu podrobno opisivane i smatra se općenito da zoo-portreti ne karakteriziraju slikarstvo Vlaha Bukovca. No nije li upravo na *Velikoj Izi* (*La Grande Iza*),² izloženoj na pariškom Salonu 1882. godine kojom Bukovac na velika vrata ulazi u zapadnoeuropski slikarski krug, prikaz oderana lava važan koliko i Iza sama, kako je kratko i istaknuto u komentaru s izložbe.³ Na istom je Salonu bila zapažena i slika *Sretniji od kralja* (*Plus heureux d'un roi*), o kojoj ne znamo mnogo, a na kojoj je središnji lik zaspali mačak u djevočinu krilu (Kružić Uchtyl 2005: 178). Oba ova vrhunska djela pronose ideju odnosa čovjeka prema životinji – temu koja je u Vlahino doba bila isto toliko aktualna koliko i danas. U kontekstu ovih promišljanja spomenimo se poriva hrvatskih intelektualaca za nastajanje *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena* i prvoga članka, u prvoj knjizi iz 1896. godine, Dragutina Hirca: *Što priča naš narod o nekim životinjama* (Hirc 1896: 1–26) u

Bukovčeve kuće, pronađeni su mnogi prikazi životinja – neki dovršeni, a neki samo u skicama. Ne postoji još podrobnija studija o ovim oslicima osim sljedeće kratke napomene konzervatorice Antonije Gluhan: »U donjim zonama zidova (do visine 80 cm) je dekorativni friz unutar kojeg se nalaze okviri koji su poslužili kao polja za slikanje. Okviri se nalaze na podlozi oker boje koja imitira marmorizaciju i udubljeni su na uglovima. Unutar okvira najčešće su naslikane životinje ili florealni motivi. Zanimljivo je da većinu životinja koje je slikao ne potječu iz naših, nego iz »egzotičnih« krajeva, kao što je nosorog, tigar, krokodil, mravojed i sl.«. <http://www.e-insitu.com/hr/praksa/praksa/zastitni-zahvati-na-zidnim-oslicima-u-rodnoj-kuci-vlaha-bukovca-u-cavtatu.html>

² »Velika Iza« (1882.) je nastala prema popularnom romanu Alexisa Bouviera (1836. – 1892.) *La Grande Iza* (1878.). Bukovčeva slikarska kompozicija oslanja se na kralja svih životinja – lava, koji uvelike pridonosi doživljaju slike i njezinu senzualnom ozračju. O tomu nemamo nikakvih pojašnjenja jer i danas se životinja (ako kompozicija nije isključivo animalistička) uglavnom promatra kao neživotni dekorativni predmet (usp. Borožan 2013: 81–89).

³ »... la dépouille de lion servant de tapis était superbe avec ses cruelles dents d'ivoire qui vont mordre comme si elles étaient vivantes.« (...oderana lavlja koža koja služi kao tepih bila je prekrasna sa svojim ostrim zubima od bjelokosti, koji kao da će svaki tren ugristi poput živih.). (L'Exposition des Beaux Arts (Salon de 1882), str. 141). Usp. <https://archive.org/stream/lexpositiondesbe00salo#page/n3/mode/2up>.

kojemu prepoznajemo tu istu problematiku odnosa čovjeka prema životinjama koju na svojstven način donosi i Vlaho.

No, vratimo se u Vlahino adolescentno doba. Na prijelazu iz 1872. u 1873. godinu sedamnaestogodišnji Vlaho, tada još Biagio (Blasio) Faggioni, izrađivao je tijekom višemjesečna oporavka u Cavtatu⁴ vrlo sugestivne zidne oslike (danas za mnoge, nažalost, bezlične i nevažne), koji nam postavljaju nekolicina pitanja. Npr. zašto je Vlaho borduru zidova ukrasio ekološkim temama poput trke konja, plivanja delfina ili uzleta ptice? Koja su ključna uporišta tih oslika i koja im je poruka? Kakav je bio mladićev odnos prema životinjama te odakle dolaze u Vlahino okruženje? Razmišljanja su nam, dakle, usmjerena na razotkrivanje zanemarenih životinjskih portreta koji su imali namjeru prenositi ljepotu i energiju prirode u Vlahin dom, o čemu nam govori odlomak iz *Mog života*:

»Rekoh Ćaći, da ću mu ja slikama i uresima iskititi kuću i to onako, kako sam vidio od nekog slikara Zebedea iz Dubrovnika. I tako učinih. To su upravo prvi moji slikarski radovi. Moj Ćaće je bio ponosit na moje umjeće i zvao gospodu, da vide moju rabotu. U mjestu se razglasilo, da je Vlaho slikar. O umjetnosti ne sanjah, jer mi o njoj nije bilo ništa poznato. Na akademiju ni misliti, jer otkud mi novaca. Ne pomognem li sebi sam, teško meni po drugome.« (Bukovac 1918: 52).

Tko je Zebedeo,⁵ uzor prvih Vlahinih likovnih izričaja? Smatra se da je riječ o Zebedeu Picciniju, komu se pripisuju i zidni oslici u franjevačkom samostanu Male Braće (Nosić 2012: 27; Požar Piplica 2012: 34) u Dubrovniku, što potvrđuje i nedavno pronađeni dokument na otoku Krku (s Košljuna) od 20. kolovoza 1872. godine.⁶ Ovdje, dakle, otvaramo jedno novo istraživanje o uzorima prvih zamaha Vlahova kista o kojima ne znamo mnogo.

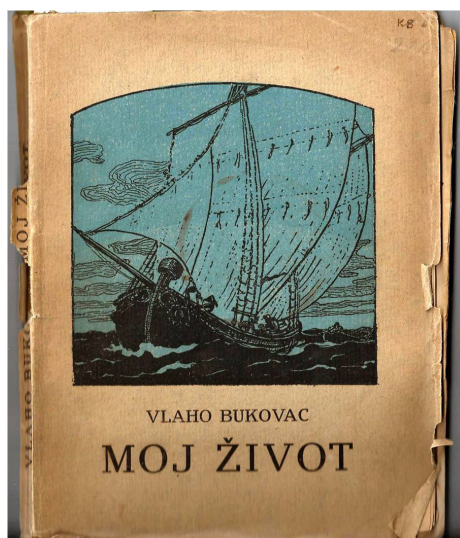
---

⁴ O tom vremenu nemamo nikakvih studija osim šture napomene o njegovu oporavku (Kružić Uchytel 2005: 15).

⁵ O slikaru Zebedeu nemamo biografskih podataka osim što ga je moguće povezati s riječkom slikarskom obitelji Fumi koja se u Rijeku doselila iz Venecije u drugoj polovici XIX. stoljeća. Dekorativni slikarski obrt bio je vrlo unosno zanimanje zbog tadašnje mode oslikavanja eksterijere i interijera stambenih prostora (Jakšić 2001: 4). Obitelj je imala slikarsku radionicu u Rijeci i bavila se uglavnom fasadnim i fresknim slikarstvom (Vižintin 1986: 85; Jakšić 2001: 4). Jedan od članova obitelji o kojemu ne znamo gotovo ništa djelovao je u Dubrovniku i drugim dalmatinskim gradovima (Zagora, Matulić Bilač 2013: 8–9).

⁶ U dokumentu stoji da je slikaru za crkvene oslike isplaćeno 119 fiorina. Njemu se (barem djelomice) pripisuju i freske i skromni ostaci oslika u dubrovačkoj pravoslavnoj crkvi sv. Blagovijesti. Isti je slikar autor kopije prikaza staroga Dubrovnika prije potresa iz 1667. godine koja se nalazi u muzeju samostana Male Braće. Usp. <http://www.dulist.hr/zebedeo-piccini-autor-slike-starog-dubrovnika/172218/>.

U gore citiranu odlomku istaknuta je kreativna volja mladića, sigurna u svoju vještinu koju na ponos roditelja želi pokazati svima. A pokazuje ju i danas u XXI. stoljeću, potičući svakoga posjetitelja da ozbiljno razmišlja o okolišu i životnoj raznolikosti koja ga okružuje a iz koje i sam potječe. Životinje koje krase Vlahin dom su doživljene i viđene, a slikarevu prisnost s njima otkrivamo u *Mom životu* – autobiografskom putopisu koji razotkriva mnoštvo proživljenih i preživljenih događaja. Vlahine životinje su pronositeljice povijesti odnosa među životinjama: ljudskih i ne-ljudskih. Životinje nastale u Vlahinoj mladosti doimaju se poput vizionara slikareve budućnosti.

Slika 1: Moj život.

Životinjske portrete u Bukovčevoj kući pratimo uz donji rubni dio zidova, odakle današnjem posjetitelju prenose poruku o svijetu drugih vrsta s kojima se dijeli sveukupni prostor »živovanja«: te nam životinje idu uz nogu, slijede nas, one su u pokretu i dok se krećemo prostorijama one nas prate i kao da doista žive s nama. To je impresija prirode i života u njoj – to je impresionizam koji izvire iz Vlahu već u najranijoj mladosti.

Prikazano je deset vrsta životinja: četveronožne životinje – konj, krava, pas i nosorog; ptice – labud, paun, pupavac, ćuk, jastreb; morska bića – delfin. U našoj raščlambi možemo ih svrstati u dvije socijalne kategorije – domaće i divlje, odnosno egzotične životinje. Od domaćih životinja prisutne su samo one s kojima je Vlaho odrastao, s kojima se

razgovaralo i za koje je čovjek bio posebno vezan, jer su mu pomagale u životu koji je često o njima ovisio.

Slika 2: Živahni konjić.

Četveronožne životinje

Konj je razigran na Vlahinu osliku, u trku je i bez uzda, čini se kao da bježi od poslušnosti koja ga karakterizira još od starozavjetnoga doba (Zaradija Kiš 2007: 33–34). Referirajući se na Vlahin životopis, konjić je oličenje one slobode koju dječak Vlaho nije imao tijekom prvoga četverogodišnjega boravka u Americi. Tada je, naime, bezrazložno bio u zatvoru za maloljetne prijestupnike (Bukovac 1918: 23–29; Uchytíl 2005: 13), a potom i sluga u kući svoje tete: »Ne htjeli mi, osim u noći priuštiti ni časak otpočinka.« (Bukovac 1918: 30).

U Vlahino doba, na razmeđu XIX. i XX. stoljeća konj je bio najupregnutija životinja svekodnevice, a kočije su bile prijevozno sredstvo kojima se i sam Vlaho mnogo koristio. Kroz odnos čovjeka i konja, u Vlahino doba još uvijek možemo prepoznati tragove feudalnih vremena kad je konj bio više od životinje: on je bio čovjekov pratilac i imao je poseban status između dva realna⁷ svijeta: antropološkoga i zoološkoga, ali je isto tako bio i čovjekovo blago i njegovo važno sredstvo za rad. U tom smislu ljudi su konja i tukli, i krotili, zatim uprezali u kola svih vrsta i koristili za još mnoge

---

⁷ Važnost konja u čovjekovoj povijesti je višestruka. Osim spomenuta odnosa valja imati na umu i onaj mitološki u kojemu psihopompna uloga konja gradi još čvršći odnos između čovjeka i konja jer su oba bića nerazdvojna u stvarnom i onostranom svijetu. (usp. Miličević Bradač 2003: 379–391).

druge poslove (Pastoureau 2011: 101–104), zbog kojih se nerijetko grubo odnosilo prema konju – no nikad ga nisu jeli. Međutim, Vlahin zidni konj nije radni, to je razigrano i veselo ždrijebe, koje ni ne naslućuje što ga tek čeka u životu. To je inteligentno biće, puno energije i znatiželje koje otkriva svijet u koji je zakoračio, upravo poput mladoga Vlahu ili bilo kojega mladoga čovjeka pred kojim se otvaraju životni putevi. Iako je ždrijebe smješteno unutar dekorativnih statičkih okvira ono probija granice dvaju prostora: unutarnjega koji doživljava vanjski i vanjskoga koji razigrava unutarnji, baš kao što i mladi radoznali Vlaho želi otkrivati i doživljavati život. Konjića u trku jasno ćemo prepoznati u Vlahinu snu kad je doživio nesreću,⁸ odnosno kad je pao u brodsko skladište u potpalublju i jedva ostao živ.

»A oboje nas nosi bijeli konj. On bježi ispružena vrata i glave, griva mu leprša, a grabi, što ga noge nose.« (Bukovac 1918: 48)

Konj je simbol snage i sreće općenito, dok je bijeli konj u trku simbol uspjeha u radu ali i ugleda i poštivanja. Iako u snoviđenju nema ni primisli o slikarstvu, ovaj konj je Vlahina reminiscencija i vizija; on je simbol znatiželje i budućega, ali i želja za zaboravom proživljenih dječaćkih i mladenačkih trauma. I doista se čini kao da je s bijelim konjem iz sna, u Vlahino biće ušao onaj dobri duh vodič, kako se vjerovalo u prastaro doba.

Pogled ždrjebeta usmjeren je u daljinu koju u trku napušta, ostavljajući za sobom sve loše što mu se zauvijek usjeklo u pamćenje, a za Vlahu to je život u Americi i netom prohujali dani pomorca. Prednjim nogama konjić grabi prema nepoznatom što tek čeka da se otkrije. Možda je i zato Vlahin konjić dvobojan, taman straga i bijel sprijeda, kao što je bio bijel konj koji ga je nosio u snu, kao što je bijela svaka čista misao i svaka nova ideja.

Slika 3: Mirna kravica.

⁸ To se dogodilo krajem siječnja 1872. godine na jedrenjaku duge plovidbe »Osmi dubrovački« (usp. Kisić 2004: 23) na kojemu je Vlaho bio u službi kadeta (Bukovac 1918: 39, 48).

Krava je za razliku od konjiću uzdignuta repa, spokojna i mirno stoji unutar okvira, pogleda usmjerena k prolazniku. Ona je oličenje mirnoće i tople ugone, simbol je dragoga zavičaja, kako piše Vlaho u svojoj biografiji, opisujući jednom prigodom put od Dubrovnika do Cavtata:

»Čitava Krajina miriše kao kita cvijeća. Raštrkane ovce brste po koji stručak trave a rudasti jaganjci od radosti da su živi, skaču za majkama. Samo krave spokojno leže, prežvačući travu i gledaju na prolaznike mirnim velikim okom.« (Bukovac 1918: 72)

Slika 4: Neobični nosorog.

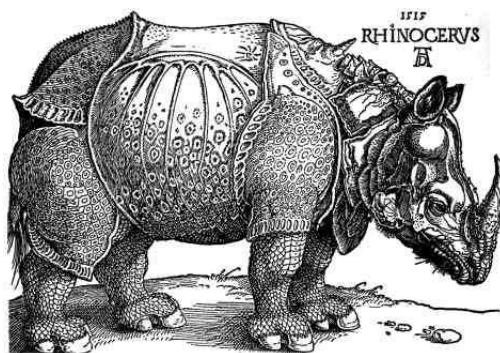
Nosorog na zidnim oslicima potiče mnoštvo pitanja. Svojim izgledom i veličinom od davnina je zastrašivao i zadivljavao čovjeka kao rijetko koje živo biće. Njegov dolazak na europske prostore ima dugu povijest, koja je ostala upamćena i djelomice zapisana do danas (Pastoureau 2001: 183–191). Izgled Vlahina, odviše statična nosoroga, nameće zaključak da ga slikar nije vidio te kao da je odnekud preslikan ili je naslikan po sjećanju. Na to sugeriraju previsoke noge i neobični prsti. Nosorog ima po tri prsta na svakoj nozi, dok Vlahin kao da ima neodređene šape s kandžama. Glava mu je premalena s obzirom na tijelo, koje bi moralo biti ovješnije.

Promatranje Vlahina nosoroga potiče sjećanja o bogatoj »kulturnoj« povijesti ove životinje koja nastanjuje Zemlju već 50 milijuna godina. U ljudskoj povijesti nosorog je oduvijek izazivao divljenje i strahopoštovanje te se zato darivao vladarima koji su se njime ponosili u svojim zoo-vrtovima, pokazujući i na taj način svoju moć i bogatstvo. U tu svrhu nosoroga su najčešće dopremali iz Azije ili Afrike. Postoji cijela lista »slavnih« nosoroga koji su od antike preko Sredozemlja dolazili u Europu da bi uzveličali različite javne svetkovine i vladare (Rookmaaker 1998.).⁹ Srednji vijek

---

⁹ Tako znamo da je prvi put jedan etiopski nosorog dopremljen u Aleksandriju da bi sudjelovao u spektakularnoj dionizijskoj procesiji 263. godine pr. Krista za vrijeme

obiluje uvozom egzotičnih životinja, no o nosorogu ne znamo mnogo. Na temelju opisa Plinija Starijega (8,29)¹⁰ nosorog se poistovjećivao s jednorogom ili monocerosom (usp. Pastoureau 2011: 80), čiju je predaju s Istoka prihvatio europski Zapad, učinivši jednoroga »glavnom zvijezdom« srednjovjekovnih bestijarija a s njim također i nosoroga, doživljenoga, dakle, kao mitološko biće. Priče o nosorogu daleko su poznatije od XVI. stoljeća kad mu se dive diljem Zapadne Europe gdje je živa atrakcija plemićkih zooloških vrtova, privlačeći svojim izgledom mnoge slikare, ali i prve prirodoslovce. Između XVI. i XVIII. stoljeća je doba koje oživljava nosorogovu zoo-slavu iz antičkih vremena o čemu najbolje svjedoči *Rhinoceros 1515*. Albrechta Dürera (Pastoureau 2001: 183–191).

Slika 5: Albrecht Dürer »Rhinoceros 1515.«

O Dürerovu nosorogu Vlaho je mogao više doznati, a možda je vidio i njegove crteže u muzejima koji su kao kulturne institucije nastajali u XIX. stoljeću. Neke je Vlaho uspio posjetiti, jer kako sam piše:

... »kad bi 'secondo' izašao na kraj, sveg me sobom vodio. Bilo je i 'Tea and Toast', pa šetnje a i glavne smo muzeje obišli.« (Bukovac 1918: 42).

A među glavnim muzejima u to doba bio je World Museum u Liverpoolu (otvoren 1853. godine) gdje je Vlaho mogao vidjeti skice više nosoroga, koji su u prirodoslovnom smislu obilježili XVIII. stoljeće u Engleskoj, kako zbog svoje pojavnosti tako i zbog prvih znanstvenih radova i crteža o tom neobičnom biću (Rookmaaker 1973: 39–63).¹¹

Ptolomeja II. koji je u svoje vrijeme bio »životinjski fan« (Shelton 2007: 1152–116). Prema izvješću Plinija Starijega prvi je nosorog stigao u Rim na Marsovo polje za Pompeja Velikoga 55. godine pr. Krista, a potom su i mnogi drugi rimski vladari naručivali nosoroge za svoje zoo-vrtove.

¹⁰ Usp. <http://remacle.org/bloodwolf/erudits/plineancien/livre8.htm>

¹¹ Prvi londonski nosorog je treći po redu koji stiže u Zapadnu Europu.

Statičnost i netočna proporcija Vlahina nosoroga rezultat su slike koja nastaje po sjećanju pa se zato cavtatski nosorog i doima blagim poput kравice. Njegova rušilačka snaga ne prepoznaje se ni kroz snažni rog, koji je na Vlahinu osliku malen i gotovo nesigurno pridodan. Skice nosoroga koje je Vlaho mogao vidjeti morale su fascinirati mladića, kao što je nosorog fascinirao generacije ljudi prije kojima pripada i Dürer. Čuvena gravura njemačkoga slikara nastaje na temelju danas izgubljene skice nosoroga Uliksa nepoznata autora.¹² Nažalost, ni jedna se skica Uliksa nije uspjela sačuvati do danas premda ga je mnogo umjetnika iz Europe dolazilo crtati. Sačuvalo se tek nekoliko primjeraka Dürerova drvoreza nastala u Nürnbergu koji je proslavio nosoroga, kojega veliki slikar nikada nije vidio, no bio je fasciniran njegovim izgledom na crtežu koji mu je poslao lisabonski tiskar Valentin Fernandès (14?? – 1518./1519.).¹³ Dürer je tiskaru poslao svoj crtež uz koji je Fernandès dodao kratak tekst, a Dürer ga je na njemačkom ugravirao na vrhu drvene matrice.¹⁴ Gravura je doživjela neopisiv uspjeh diljem Europe, našavši svoje mjesto u mnogim prirodoslovnim knjigama, a prikaz nosoroga je ostao nenadmašen sve do XVIII. stoljeća kad Europu sve češće posjećuju stvarni nosorozi.¹⁵

Dovezao ga je kapetan Henry Udall 1684. godine i odmah ga prodao. Ovo je prvi »privatni« nosorog koji je donosio dobit svomu vlasniku, koji je njegovo promatranje naplaćivao. Tako nestaje »kraljevski monopol« nad posjedovanjem nosoroga. Tzv. drugi londonski nosorog iz 1739. godine posebno je privukao pozornost znanstvenika te se od XVIII. stoljeća pojavljuju i prvi radovi o ovoj životinjskoj vrsti, da bi 1741. godine »nosorogica« Klara koja je iz Indokine doplovila u Europu na brodu nizozemskog kapetana Douwe Moret van der Meera doživjela čak pravu europsku turneju uz koju je vezana i pojava prvih suvenira s Klarinim likom (Rookmaaker 1973: 39–63).

¹² Uliks je bio poklon portugalskom kralju Emmanuelu I. Stigao je u Lisabon 20. svibnja 1515. godine iz Goe. Kralj ga je ubrzo odlučio podariti papi Lavu X. (kojega je prirodoslovlje zanimalo više od teologije) kao što mu je godinu dana prije podario slona kojemu se divio čitav Rim. No nažalost, Uliks nije stigao do Rima jer je stradao tijekom oluje pa je samo njegovo mrtvo tijelo koje je pronađeno na plažama Livorna stiglo do konačnoga odredišta (Pastoureaux 2001: 188).

¹³ Valentin Fernandès je njemački tiskar i prevoditelj koji od 1495. godine živi i stvara u Lisabonu. Prevodio je i tiskao mnoge klasike (među njima i Marka Pola) i dopisivao se s mnogim intelektualcima i umjetnicima svoga doba pa tako i s Albrechtom Dürerom.

¹⁴ Evo prijevoda Dürerova teksta: »Godine 1515., našemu je kralju u Lisabonu darovana životinja koja je stigla s istoka, iz Indije, a zove se nosorog... Ima boju kравstake i cijeli je pokriven debelim ljušturama; one su tanje od slonovih koji je nosorogu smrtni neprijatelj. Na vrhu nosa ima velik i oštar rog koji mu služi za borbu. Zahvaljujući rogu i tvrdoj koži on izgleda nepobjedivo...« (usp. Pastoureaux 2001: 189).

¹⁵ Čuvena je ženka nosoroga imenom Ibada. Ona stiže u Lisabon 1577. godine i dio je zoo-vrta kralja Sebastijana I., a potom Filip II. (Puerto 2003:186, 442). On će ju izložiti u zoo-vrtu Escoriala. Posebno je zanimljiv nosorog kralja Luja XV. koji je bio dugogodišnja atrakcija kraljevskoga zoo-vrta u Versaillesu. Uspio je preživjeti Revoluciju, a

I dok je Vlahin nosorog pretjerano umiljat, jer nastaje po sjećanju, Dürerov se doima rušilački i nesavladivo, jer je također nastao iz mašte.

Slika 6: Vlahini psi.

Pas je oduvijek bio biće čovjekova okruženja kojemu se tek od XVI. stoljeća uzvraća zaslužena ljubav i povjerenje čovjeka, koji ga je u ranijim vremenima smatrao nečistom i smrtonosnom životinjom. Zato u srednjovjekovnim bestijarijima poglavlja o psu češće ističu njegove mane, dok su vrline bile dugo nerazumljive jer su se ticale inteligencije, memorije, hrabrosti i vjernosti (Pastoureau 2011: 124). Pas je od najranijih vremena smatran bićem za lov (Kovačić 2013: 205), a zatim za čuvanje doma, u čemu se prepoznaje njegov mitološki aspekt psihopompa, vodiča mrtvih u onostrano i čuvara svijeta mrtvih.

Nemamo saznanja o nekom bliskom psu iz Vlahina okruženja. No ipak razumijevanje prisnog odnosa psa i čovjeka, u smislu ako naudiš psu naudio si i čovjeku, jasno je iz jedne Vlahine anegdote iz djetinjstva. Ona bi se mogla propitivati kroz suvremena pedagoška i etička promišljanja u kontekstu odnosa čovjeka prema životinji. Evo primjera iz *Mog života* gdje je razvidna ljubav čovjeka prema psu, odnosno bol koja se nanosi čovjeku ako se naudi njegovu psu.

»Naš je učitelj bio veoma strog. Šibao nas je po rukama za svaku i najmanju pogrešku. Na njegovom kućku bi se više puta osvetili, gurajući mu na silu štrcaljku u žvale. Štrcaljka bi napunjena bila gnjusnom vodom, u kojoj je sluga oprao tanjure.« (Bukovac 1918: 17)

Dva psa na zidu Vlahine kuće jasno govore o njihovom porijeklu: pas na desnoj strani je vrsta ptičara koji se najčešće prikazuje u stojećem i ukočenom položaju kojim upozorava da je nanjušio divljač. Vrsta se

---

njegovi se ostaci i danas nalaze u pariškom prirodoslovnom muzeju (Musée national d'Histoire naturelle) (Rookmaaker 1983: 307–318).

razvila u XIX. stoljeću u Engleskoj (Costantino i Digby 2007: 158) gdje ga je Vlaho mogao i vidjeti 1872. godine tijekom boravka u Engleskoj.¹⁶ Drugi bi pas mogao biti neki domaći mješanac iz Vlahina okruženja. Možda je to upravo onaj učitelj »kućak« iz spomenute anegdote. U ovoj psećoj kompoziciji mješanac je u podređenom položaju i s nepovjerenjem (a možda i strahom) promatra »otmjena« engleskoga ptičara, koji plijeni poglede svojim stasom. U ovom kontekstu smatramo zanimljivim spomenuti još jednoga tipičnoga engleskoga psa s početka XIX. stoljeća (Costantino i Digby 2007: 214) koji nas gleda s Bukovčeva portreta *Miss Le Doux* iz 1912. godine.

Slika 7: Miss Le Doux (1912.).

U jedinstvenoj hrvatskoj monografiji o Vlahu Bukovcu, Vere Kružić Uchytil, uz sugestivan opis portreta, posebice haljine mlade dame u čijem je kontrastu njezina bujna tamna kosa, uopće se ne spominje psić (Kružić Uchytil 2005: 282–283). Uloga psića na portretu je posebno važna jer je taj mali jorkširski terijer odraz suvremena života engleskoga plemstva u Bukovčevo vrijeme. On postaje popularan među engleskom aristokracijom, posebice od kraja XIX. stoljeća kad ga i službeno priznaje Britansko kinološko društvo (1886.). Portret *Miss Le Doux* ističe zanimanje za mladu damu, ali potiče na zanimanje za onodobne kućne ljubimce koji postaju dio obitelji i kroz koje se razvija jedna nova urbana kultura čovjeka i psa koja tek od kraja XX. stoljeća snažnije prodire i u naše domove.

¹⁶ Tada je naime plovio od Odese preko Carigrada do Liverpola, gdje se najduže zadržao zbog svjedočenja na sudu (Bukovac 1918: 42).

Morska bića

Koliko je god zidni bestijarij u Cavtatu tijesno povezan s morem, kao što je uostalom bio i život Vlaho Bukovca, posebice njegovo djetinjstvo i mladost, on ne prikazuje morską faunu kako bi to očekivao svaki posjetitelj Vlahina doma. I dok u *Mom životu* na nekoliko mjesta čitamo odlomke o morskim bićima, točnije o ribolovu, na zidu takvih prikaza nema. Možda zato što su susreti s bićima iz mora redovito završavali pogubno. Pozorno iščitavajući *Moj život* primjećuje se da se Vlaho ograđuje od nanošenja patnje životinjama te da je ubilački odnos čovjeka prema životinji u njemu izazivalo otpor, no nažalost, nije ga se usudio i javno pokazati kako ne bi postao predmetom izrugivanja. Ovakvo razmišljanje razaznajemo iz nekoliko odlomaka koji se odnose na posadu broda iz koje se Vlaho isključuje. Tako npr. čitamo kako su jednom mornari harpunom ulovili neobičnu veliku ribu kojom se posada na brodu gostila dva dana (Bukovac 1918: 34). Saznajemo također da se ostima redovito lovilo »fanfare«. ¹⁷ Te su male ribice, »od glave do repa izšarane crnim pojasima« (Bukovac 1918: 35), stalno su pratile brod i uvijek su bile na dohvat ruke. Saznajemo i o ulovu jata »polanada«, tj. palamida kojih je bilo na palubi broda »dokle je oko sizalo« (Bukovac 1918: 36). Posebno je potresan opis lova na kita, odnosno »balenu, koja je po pripovijedanju mornara vrlo rijetka u onim stranama« (misli na Mramorno more) (Bukovac 1918: 40), a koji se dojmio mladića zbog izrazito potresna prizora:

»Mušket je bio nabit čavlima pa je i rana na glavi u ribe bila uistinu grozna. Iz rane šiknula najprije mast, bez boje, a zatim krv. Grdosija ostala nepomična, plutala je još za čas dva, pa stala da tone a da nije ni repom ni tijelom maknula. Biće da je utonula u dno mora. Ja sam s 'arbula' sve to gledao.« (Bukovac 1918: 41)

Posljednja rečenica je vrlo sugestivna i projicira grozu i samilost, koju muškarci u sličnim prigodama ne žele pokazati, hineći odvažnost, bezosjećajnost i moć nad nemoćnima. Empatija, međutim, izvire iz *Mog života* kad Vlaho priča o susretu s velikim kornjačama, koje je tijekom plovidbe sreo u Turskoj.¹⁸

»Uhitili smo ih 6, i živjele nam dugo, ali na koncu mornari htjeli ulja za

¹⁷ Riječ je o ribi fanaf (lat. *Naucrates ductor*) poznatijoj pod imenom *riba pilot* ili *pratibrod* jer prati velike morske pse, raže ali i brodove.

¹⁸ Čuvena plaža morskih kornjača, točnije glavatih želvi (lat. *Caretta caretta*) je İztuzu Plaji. Premda je danas vrlo atraktivna turistička odrednica, plaža je strogo zaštićeno područje jedinoga sredozemnoga gmaza, čije je ovo i najveće mediteransko gnijezdište.

čizme i ubili ih.« (Bukovac 1918: 44)

Svi ovi odlomci ističu Vlahinu znatiželju prema prirodi i morskim bićima, apostrofirajući njihovu snagu i ljepotu koju većina ljudi nažalost nije promatrala kao čudo prirode pred kojim zastaje dah već kao predmet nekog drugog svijeta kojega valja iskoristiti za osobnu ugodu.

Slika 8: Delfin.

Delfin je jedino morsko biće cavtatskoga bestijarija koju Vlaho ne spominje u *Mom životu* i jedino je morsko biće koje se nije lovilo. Delfin klizi morem na zidnom bestijariju; on je biće za promatranje i divljenje i to ponajprije zbog svoje brzine, »jer je sposoban preplivati more s jednog kraja na drugi brzinom leta« (usp. Pastoureau 2011: 180) te zbog zadivljujućih skokova. Čovjeka je oduvijek privlačila neobična sklonost delfina prema ljudima i glazbi, a naročito prema ljudskom glasu. »Delfin zna jako dobro micati jezikom kako bi govorio, a njegov glas podsjeća na čovjeka koji plače« (usp. Pastoureau 2011: 180) – zabilježili su najstariji prirodoslovci poput Plinija Starijega (*Naturalis Historia* 8,38)¹⁹ i Izidora Seviljskoga (*Etymologiae* 12,6:11).²⁰

Ptice

Mnoge vrste ptica od davnina su nadahnjivale umjetnike i pjesnike dubrovačkoga kraja. Spomenimo se npr. stihova Mavra Vetranovića (1482./83. – 1576.) iz *Posvetilišta Abramovoga / Skazanje drugo / Govor treći* gdje kroz osam stihova upoznajemo čak dvanaest vrsta ptica:

Letuše su vrste svake

¹⁹ <http://remacle.org/bloodwolf/erudits/plineancien/livre8.htm>

²⁰ <http://www.thelatinlibrary.com/isidore/12.shtml>

Po svoj gori rajske ptice,
 Čučke, kvinci, sebe svake,
 Medrokosi i vavlice
 Tuj su rajski faganieli
 Tuj čeranti, tuj su šstice,
 Staglinići, rukavieli,
 I judice i sjenice. (SPH 1872: 270)

Poseban odnos prema ornitološkom dubrovačkom blagu i danas je razvidan u aktualnoj turističkoj ponudi kroz projekt *Ptice – veleposlanici prirodne baštine grada Dubrovnika*.²¹ Sastoji se od promatranja ptica na posebnim lokalitetima. Spomenuti podatak je važna okosnica u boljem razumijevanju Vlahine ornitološke zidne zbirke u kojoj dominiraju ptice (njih čak trinaest)²², kao što i u srednjovjekovnom bestijariju, najčudesnijem književnom ostvaraju srednjega vijeka, pticama pripada najviše poglavlja. Ona su nerijetko izdvojena kao samostalne cjeline pod naslovom Aviarium. Vlahine su ptice njegove emotivne asocijacije, koje prepoznajemo u *Mom životu*. Čitatelju se katkad čini da autor razumije ptičji pjev. To ni ne začuđuje jer je Vlaho odrastao u milozvučnom okruženju, ptice su punile njegovo djetinjstvo harmonijom glasova i melodijama, budile maštu kroz zvuk koji će kasnije iznjedriti osjećaje miline i topline prema rodnomu kraju, kako i čitamo u *Mom životu*:

... »a ptičice se od radosti razglagoljale. I one kao da nas pozdravljaju: 'Ciu-ci! Ciu-ci... Dobro nam došli! Dobro nam došli!« (Bukovac 1918: 73)

Sve prikaze ptica možemo podijeliti na dvije skupine: jedne su odmah prepoznatljive, jer ih je Vlaho vidio i promatrao, dok nas druge, egzotične dovode u nedoumicu kad je riječ o vrsti, jer ih je Vlaho crtao po sjećanju. Za rješavanje ovakvih nedoumica zahvaljujem ornitologu dr. sc. Goranu Sušiću koji mi je pomogao u određivanju ili pretpostavljanju vrsta nekih ptica. Među njima je najzagonetniji tukan, egzotična ptica koju nam je bilo najteže identificirati i još uvijek nismo sigurni da je Vlaho baš njega htio naslikati.

²¹ Nositelj ovoga projekta je udruga BIOM. Njihov letak, *Ptice Dubrovnika*, pruža informacije o potencijalima tzv. »birdwatching« turizma u Gradu Dubrovniku i okolici. U sklopu projekta su tri izlaska na teren – dva pokrivaju kopneni dio Grada Dubrovnika i zaleđa, a u trećem se obilazi morska strana Grada Dubrovnika, Elafiti te Konavoske stijene. Usp.: <http://www.biom.hr/vijesti/letak-ptice-veleposlanici-prirodna-bastina-grada-dubrovnik>; http://www.biom.hr/wordpress/wp-content/uploads/Prirucnik-promatranje-ptica_BIOM.pdf

²² Tu smo pribrojali i nedoradene skice nekih ptica.

Slika 9: Tukan ?

Tukan (lat. *Ramphastots*) je ptica Južne Amerike, koju je dječak Vlaho možda mogao negdje vidjeti kao egzotu tijekom boravka u Americi. Zbog neobičnog izgleda ptica se i danas svakome ureže u sjećanje te

ne bi bilo začuđujuće da se i Vlaha njezin izgled utisnuo u pamćenje pa ju je pokušao oživjeti na oslicima. Čini se da mu je pregolem tukanov kljun bio čudan te ga je Vlaho prema svom ukusu malo smanjio i tako približio jednoj potpuno drugoj vrsti, a to je kolibrić. I njega je također Vlaho mogao zamijetiti u Americi. Iz *Mog života* ne doznajemo ništa o tim pticama, one se nigdje ne spominju pa je upravo zbog toga ovaj oslik i »najtajnovitiji« dio Vlahina cavtatskoga bestijarija.

Slika 10 i 10a: Paun i Lirašica.

Paun (lat. *pavo*) je jedina »udomaćena« egzotična ptica u Vlahinu bestijariju. Paunova je povijest splet mnogih legendi i priča od Indije, odakle potječe, preko Grčke do Rima gdje se smatrao specijalitetom mnogih gozbi (posebice paunovi jezici), budući se vjerovalo u njegovu besmrtnost. I dok su ga nekoć dokoni i bogati jeli da bi upili paunovu besmrtnost, od srednjega vijeka i renesanse iz istoga ga razloga čuvaju u vrtovima u kojima je paun simboličan prijenosnik besmrtnosti (Germ 2006: 169–171). Ta renesansna hortikulturna moda došla je i u dubrovačke ljetnikovce urešene

egzotičnom florom (Đurasović 1997: 277–289) i faunom među kojom su se svojom ljepotom i gracioznošću uvijek isticali paunovi, posebni uresi perivoja.²³ Od davnina je paun simbol slave, a zbog jedinstvena repa i okastih motiva razasutih po njemu on je živi lik iz grčke mitologije. Ti su motivi mnogobrojne oči Herina divovskoga pastira i čuvara Argosa.²⁴ Ubio ga je Hermes, a Hera je spasila stotinu njegovih očiju i zauvijek ih sačuvala, prosuvši ih je po paunovu repu (Meunier 2000: 99–101) – kao što su i zvijezde prosute po nebu.

Da je sedamnaestogodišnji Vlaho poznao ovu legendu sigurno bi se usredotočio na paunovo perje i raširenim repom prikazao njegovu raskoš; tako se paun redovito prikazivao u srednjovjekovnim bestijarijima, a i danas ga tako najradije prikazuju. No, Vlahin je paun u pokretu, on je ponosan čuvar i ures dvorišta, što u oba primjera pokazuju narisane ogradice. Vlaho je mogao vidjeti pauna u parku ili vrtu nekog ljetnikovca u kojemu je svojom gracioznošću pronosio mit o besmrtnosti, a to je u skladu s tradicijom visoke renesanse i paunom kao njihovim modnim hitom. Vlahine ogradice prizemljuju pticu i ne dopuštaju isticanje njezina mitološkoga aspekta, ali ni kršćanskoga, gdje je paun simbol vječnoga života i uskrsnuća poput bijele golubice i jelena (Duchet Suchaux i Pastoureau 2002: 105). Prikaz pauna pokazuje koliko se Vlaho udubljavao u stvarnost i životnost lika, a ne u njegovu simboliku, koju ne prepoznajemo ni u paunu niti na drugim zoo-portretima cavtatskoga bestijarija.

Drugi prikaz pauna zbog oblika njegova repa odgovara Velikoj lirašici (lat. *Menura novaehollandiae*), inače australskoj endemskoj ptici poznatijoj po izvrsnom oponašanju svih mogućih zvukova. Ona se mogla naći u vrtovima dubrovačkih ljetnikovaca kao uspomena nekog kapetana s daleka putovanja.

²³ Paun je posebno zagonetna ptica bila Charlesu Darwinu, koji je smatrao da je paun zbog svoga upadljiva izgleda, prodorna glasanja i kretanja vezana isključivo za tlo trebao davno iščeznuti: »The sight of a feather in a peacock's tail, whenever I gaze at it, makes me sick!« (Kad god pogledam pero u paunovom repu smučim se!). Usp. <http://www.darwinproject.ac.uk/entry-2743>.

²⁴ <http://www.theoi.com/Gigante/GiganteArgosPanoptes.html>.

Slika 11: Labud.

Labud (lat. *Cygnus*) je poveznica zraka i vode. Na Vlahinu osliku on je u uzletu i nema tu božansku simboliku koja mu je od davnina dana radi njegove bjeline, elegancije i neprikosnovene ljepote (Chevalier i Gheerbrant 1994: 338–340). Zbog nje je labud u službi Apolona, boga Sunca, koji je prema legendi, čim se rodio skočio u jato labudova koji su njegov dolazak na svijet označili melodioznim pjevom i bili mu vječnom pratnjom (Charbonneau-Lassay 2006: 539). Tako je labud postao zaštitnikom glazbe i poezije (Germ 2006: 105–107).

Vlahin je labud iznimno stvaran i zaogrnut zvukom uzburkane vode. Uhvaćen je u trenutku uzleta: širi krila, oko njega pršti voda i čini se kao da će svaki tren napustiti zidnu površinu kao što bi u prirodi napustio vodenu. Oličenje je prirodne dinamičnosti i čistoće koja svojom asocijativnom snagom prelazi na najbliže okruženje, što čitamo u *Mom životu* u odlomku kad Vlaho ugleda svoj dragi Cavtat nakon mnogo godina. Uspoređuje rodni grad s bijelim labudom, koji se kupa u modrom moru (usp. Bukovac 1918: 72).

Kos (lat. *Turdus merula*) je crna perja i zlatnožuta kljuna, poznat po lijepim i gromoglasnim melodijama u rano proljetno jutro. Kos je samotnjak, ali je i pripitomljiv te je od davnina bio čovjekov pratilac i zabavljač koji s lakoćom imitira melodije drugih ptica (Pastoureau 2011: 167).

Slika 12: Razigrani kosić.

Takav je i Vlahin kosić: razigran i blizak promatraču, kao da se netom probudio ili je pak u nekom strahu. A mogao bi i biti, a evo zbog čega! Kos naime nemilosrdno jede bobičasto voće poput jagoda, malina, ribizla, a osobito mu je drag dud, koji se počinje masovnije saditi u Bukovčevo doba jer se razvija svilogojstvo – nova prosperitetna djelatnost u cijeloj Dalmaciji.²⁵ U Cavtatu i okolici je bilo mnoštvo dudovih stabala čije su se ličinke hranile listovima duda pa su kosići, koji su prebivali u krošnjama redovito bili prepadani dok se skupljalo lišće za ličinke. Među uzgajivačima dudova svilca bila je i Vlahina obitelj. Tako je još kao dječak Vlaho bio sudionik plašenja i tjeranja kosova iz krošnji stabala dok je pomagao ocu u skupljanju lišća za hranjenje gusjenica dudova svilca. Gusjenice su, bilježi Vlaho u *Mom životu*:

... »jele lišće od murve. I pri tom poslu bijah roditeljima od pomoći. Sušio sam svaki list prije nego sam ga na ljesu dao, jer da je samo i malo mokar bio, bube bi poginule.« (Bukovac 1918: 15–16)

I to bi, eto, onda i mogao biti netom preplašeni Vlahin kosić iz dudove krošnje.

²⁵ Druga polovica XIX. stoljeća i to između 1850. i 1880. godina je »zlatno doba svilogojstva u Dalmaciji«, jer je u ostalim europskim zemljama proizvodnja bila ugrožena pojavom bolesti svilca. To je obećavalo razvoj ove djelatnosti na širem dalmatinskom prostoru, što se i ostvarilo posebice u bokokotorskom kraju te u području Splita i Skradina, koji je postao i najveće tržište (Peričić 1982: 114) uz visoke cijene svile, laku prodaju i dobra primanja onima koji su se pokušali baviti uzgojem dudova svilca. No proizvodnja svile u Dalmaciji nije opstala (Kolar 2007: 11–18) usprkos različitim poticajima sve do početka XX. stoljeća. Ona je bila vrlo mala s obzirom na proizvodnju svile u cijeloj Austrougarskoj Monarhiji te se do početka Prvoga svjetskoga rata gotovo ugasila (Peričić 1982: 116).

Ovom bi se prigodom dotaknula pojave svilarstva u Konavlima²⁶ koju ne možemo smatrati konavoskom tradicijom (a posebice ne višestoljetnom kako stoji na internetskim stranicama u članku *Proizvodnja svile i konavoski vez*²⁷), kako ju pokušava promicati udruga DEŠA, deklarirana humanitarna i mirotvorna organizacija. Tijekom XIX. stoljeća pokušalo se uzgajati svilca, koji je u ovim krajevima najkraće opstao, usprkos nastojanju osuvremenjivanja proizvodnje svile (koja je u početku bila ručna), osposobljavanju djelatnika te ulaganju znatnih sredstva. Sve to nije donijelo željene rezultate jer se na »dubrovačkom području svilogojstvo nije osobito njegovalo« (Perićić 1982: 121), odnosno nije uraslo u dubrovačku sredinu.

Zamisao oko obnavljanje svilarstva u današnje vrijeme, kao »čisti ekološki projekt koji koristi do sada zapuštene prirodne resurse, izvore energije i biljne proizvode«²⁸ s jedne druge točke gledišta se doima sasvim drugačije. Naime, svilarstvo nije konavoska originalna djelatnost pa se postavlja pitanje koliko je danas uopće humano iskuhavati živa bića, koliko je mirotvorno ubijati ličinke nerođenih leptira (zar i oni nemaju pravo na život, k tomu još i tako kratak /maksimum 2 mjeseca?) i sve to u svrhu još jedne kvazi ekološke turističke ponude nazvane čak »autohtonim proizvodom«, »koji će se ugraditi u vlastiti originalni suvenir – konavoski svilovez.«²⁹ Ovakva proizvodnja svile podrazumijeva iskorištavanje životinja (ličinke dudova svilca), ljudi (radnika) te okoliša, tj. zemlje koju valja prepustiti biljnom i životinjskom svijetu ili koristiti na pravcima permakulture i zdravoga uzgoja hrane,³⁰ a ne za proizvodnju skupih i apsolutno nerentabilnih, nehumanih i izrazito specističkih suveniru.³¹

²⁶ Poticana i organizirana proizvodnja svile u dubrovačkom kraju započela je u XIX. stoljeću u kojem je i zamrla, premda izvjesne pretpostavke o mnogo ranijoj srednjovjekovnoj proizvodnji svile u Konavlima (za što bi valjalo potvrde tražiti u arhivskoj građi) nisu uvjerljive (Kolar 2007: 20). Zato ne možemo pouzdano govoriti o višestoljetnoj tradiciji, koja se izričito odnosi na Zapadnu Europu u koju dudov svilac dolazi iz Bizanta (Kolar 2007: 9) i gdje je svila bila namijenjena plemićkom miljeu, koji je jedini imao mogućnost kupovine vrlo skupe tkanine koja se plaćala zlatom.

²⁷ <http://www.antoniaruskovic.com/hr/proizvodnja-svile-i-konavoski-vez>

²⁸ <http://desa-dubrovnik.hr/>

²⁹ <http://desa-dubrovnik.hr/projekti/razvojni-projekti/put-do-svile-bi-li-ti-sinko-meni-mogla-dobaviti-bubicu/>

³⁰ <http://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=1510>

³¹ Tijekom posjeta AR ATELIER-u akademske slikarice Antonije Rusković Radočić u konavoskom selu Gruda (koji je inače vrlo posjećen), posjetiteljima se »uživo« predložuje postupak proizvodnje svile, odnosno uzgoj ličinki dudova svilca čime se do taččina pokazuju djelatnost čovjeka koja je s kulturnoanimalističkog očista izrazito nehumana. Namjera upoznavanja s proizvodnjom svile trebala bi u današnje vrijeme biti isključivo edukativne naravi s ciljem ekološkoga i humanoga prosvjećivanja i razvijanja empatije koja se najsnažnije iskazuje u izravnom kontaktu s gusjenicama,

Vratimo se Vlahinim ptičicama iz cavtatskoga okruženja.

Slika 13: Pupavac i druge ptičice.

Pupavac (lat. *Upupa epops*) je danas strogo zaštićena ptica, iznimne ljepote s prepoznatljivom šarenom perjanicom na glavi koja joj daje kraljevsko držanje pa otud i naziv kruničar, nebogled ili božjak, a let joj je lelujav poput leptirova. Ptica je rjeđa u kontinentu, ali uobičajena na Mediteranu pa se i danas često susreće u dubrovačkom kraju gdje privlači pozornost izgledom i neobičnim glasanjem, prepoznatljivim u onomatopejskom nazivu *pupavac*. Način života pridodao joj je nazive smrdljiva ptica ili smrdulj,³² a i futać u Zagorju i Međimurju (Zaradija Kiš 2016: 35–46), gdje je gotovo potpuno nestala.³³

U Vlahinu bestijariju lik pupavac se doima nedovršenim ili je možda oštećen tijekom struganja gornjega sloja žbuke. Pupavac je ptica Vlahina podneblja, njegova okoliša i njegova djetinjstva; bio je čest gost vinograda i vrtova, a svojim je dolascima u proljeće morao privući dječakovu znatiželju, koju je Vlaho pretočio u neku vrstu podsjetnika na djetinjstvo, a možda i podsjetnika o prastarom vjerovanju u

ali ne i s njihovim namjernim uništavanjem, točnije kuhanjem živih bića. Uporaba svile životinjskoga porijekla nije primjerena promišljanjima čovjeka u XXI. stoljeću koji svoje potrebe može zadovoljiti zamjenskim tkaninama iste uporabne namjere bez ikakvih etičkih predznaka. Usp. <http://www.antoniaruskovic.com/hr/>

³² Pupavčevo nazivlje je iznimno brojno. Uz naziv *pupavac* najčešće ga zovu i *božja ptičica* (Hirtz 1938: 19, 400; Zaradija Kiš 2014: 185–186).

³³ Lijepa je ptičica vrlo neugodna mirisa, a bubice kojima se hrani polužive baca uvis i dočekuje ih razjapljena kljuna. Gnijezda pupavca su najčešće rupe u trulim deblima, raznim žljebovima ili pak tuđa napuštena gnijezda koja pupavac puni izmetom, a kad se ucrva postaje izvorom najkvalitetnije prehrane, dok smrad koji šire ptičje izlučevine i gnijezdo privlači muhe, koje su nezaobilazan pupavčev plijen. Tako božjak u smradu živi, a smrad ga štiti i hrani istovremeno.

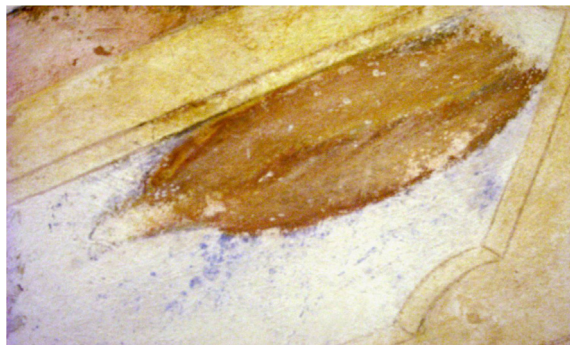
izlječiteljsku moć pupavčeve krvi, koja je u europsku pučku medicinu došla iz arapskoga svijeta i našla svoje mjesto u europskom folkloru (Kunstmann 1938: 11–13).

U istoj skupini skiciranih ptičica prepoznamo i jurčicu (lat. *Carduelis cannabina*), plahu pticu pjevicu izrazito snažna pjeva i raznolikih melodija, ali i raznovrsna pučkoga nazivlja: juričica obična, jurka, konopljarka, crvena konopljarka. U dubrovačkom kraju to je faganel ili faganjel, čijem se pjevu divi i Mavro Vetranović u *Posvetilištu Abramovu* (usp. Zaradija Kiš 2010: 352), pridodajući mu još i epitet »rajski«.

Diljem Dalmacije i danas ljudi rado drže jurčicu u krletci zbog njezina revna pjeva koji pronosi životnu radost, nerijetko prijateljujući s čovjekom te je zato i jedna od najomiljenijih sobnih ptica (Brehm 1966: 444). Nadalje, među oslicima jasno prepoznamo i sivoga ćuka (lat. *Athene noctua*), koji spada među dvjestotinjak poznatih vrsta noćnih ptica. Jedino je njega mimoišao zloslutni predznak njegove vrste pa je ćuk omiljena ptica ruralnih krajeva čije noćno hukanje nije nimalo zastrašujuće. Ćuk se ne boji čovjeka te često duž puteva, posebice u sumrak može biti dobrovoljni pratilac osamljenih putnika, a još je češći stanovnik tavana.

U antičko doba ćuku su pripale simpatije Atenjana te preko božice Ate-ne čiji je zaštitnik, dobiva predznake mudrosti i znanja. Premda ga se često kroz dugu povijest, a posebice srednjovjekovnu poistovjećivalo s drugim vrstama sova koje su istovremeno simboli mudrosti i zla (Charbonneau-Lassay 2006: 461–466), mali je ćuk uspio obraniti svoj pozitivan položaj u čovjekovoj povijesti. Najveći su mu neprijatelji vrana i svraka kako ističu i srednjovjekovni bestijariji (Barber 1999: 147–149). Skica Vlahina ćuka ističe simpatičan odnos prema maloj noćnoj ptici, koja nas gleda širom otvorenih očiju i uzdigutom nožicom pozdravlja znatiželjna posjetitelja.

Među pticama prepoznamo i nekoliko skica sokola (lat. *Falco*), odnosno vjetruše (lat. *Falco tinnunculus*), naše najrasprostranjenije male grabljivice. Držimo ju našim najmanjim i najljepšim sokolom, kojega se često može vidjeti po poljima dok vreba miševe. Pretpostavljamo da je Vlaho promatrao vjetrušu u rodnom kraju, a ona se, promatrajući ju brzo zavoli (Brehm 1966: 377–380), te se možda s njom i zbližio jer se ove ptice daju lako pripitomiti. Na tragu naše pretpostavke pozornost nam je privukao prikaz svlaka ptice, koju prema obliku kljuna, glave i boje možemo identificirati kao sokola ili jastreba. Ova je ptica među svim do sad opisanim ne-ljudskim bićima jedino beživotno stvorenje.

Slika 14: Sokolov svlak.

Što se to dogodilo da je Vlaho osjećao potrebnim prikazati svlak ptice, odnosno asocijaciju njezina duha? U *Mom životu* otkrivamo tužno sjećanje na stravičan događaj, kojemu je Vlaho nazočio na brodu, koji ističe iznimno barbarsko ponašanje kapetana. Jednom je na jarbol broda sletio sokol,³⁴ a kapetan je naredio da ga se uhvati živa.

»« Kormilar se došulja kao mačka i tiho se uspane do ispod ptice. Onda iznenada pruži ruku i zgrabi jadrnoga jastreba, koji se vrlo dobro branio kljunom i krilima. (Bukovac 1918: 40)

No sada slijedi ono najgore što nitko na brodu nije očekivao, a nije imao ni snage ni smjelosti usprotiviti se kapetanu:

»« Kapetan joj svezu noge užetom i tako svezanu ju spustio na kasar. Smotao joj nekako krila i onda nožicama probadao joj oči, dok su posve iskapale. ...i svi mi gledasmo to barbarstvo s velikim gnušanjem, ali kapetanu nije nitko smio pisnut. ... Kad je ptica bila sva iskrvavljena i slijepa, uhitio ju kapetan za noge, i onako živu izmučenu baci je u more, gdje se jadrnica za uvijek smirila. (Bukovac 1918: 40)

Vjerujemo da je naslikani svlak nedužni sokol koji se želio tek malo odmoriti na brodskom jarbolu. Vlaho ga je ovjekovječio jer je podsjetnik na obijestan odnosa čovjeka prema životinji koji je na dječaka morao ostaviti trajan dojam. Mrtva ptica prolazi kroz smireno naziruće plavetnilo mora, gdje se »jadrnica za uvijek smirila«, zapisuje Vlaho.

U kontekstu opisana događaja valja imati na umu da su sokol, jastreb, kraguj ili kobac od davnina bile ptice miljenice mnogih

³⁴ Vlaho u svojoj knjizi tu pticu naziva jastrebom. No uspoređujući jastreba i sokola, točnije vjetrušu kliktavku (lat. *Falco tinnunculus*), mišljenja smo da je ipak bila riječ o ovoj posljednjoj jer je poznato da tijekom selidbi vjetruše prelijeću preko Crnoga i Sredozemnoga mora (Brehm 1966: 377) te da slijecu na brodove tražeći zaklon ili odmor.

vladara³⁵ tijekom povijesti, a posebice europske srednjovjekovne vlastele (Kovalev 2012: 488–497). Sokolarstvo ili jastrebarstvo je bila strast i »plemenita vrsta lova« (usp. Kurtović 2011: 2) pa je u tom smislu bilo obvezni dio udvorna obrazovanja, o čemu podrobno doznajemo iz različitih srednjovjekovnih tekstova (Cummins 1988: 187–234; Oggins 2004; Allsen 2006: 58–69). Dubrovački je kraj još od srednjega vijeka pa sve do u Vlahino doba bio poznat po sokolarenju. O tomu svjedoče sačuvani ugovori dubrovačke vlastela sa sokolarima ili jastrebarima (Kurtović 2011: 5–9) te prikazi sokolara na stećcima u Konavlima, čime se ističe važnost sokolarstva – uzgajanja i dresure sokola i drugih ptica grabljivica. To je bio vrlo unosan posao koji je donosio mnoge privilegije, naročito isticane u turskim zapisima.³⁶

Slika 15: Stećak s lokaliteta Brotnice (Konavle).

O tomu koliko su dubrovački (a i lastovski) sokoli i sokolari bili na cijeni govori nam podatak iz 1531. godine da je Ibrahim-paša (1493. – 1536.), glavni sokolar na sultanovu dvoru na početku svoje karijere u Carigradu,

³⁵ Posebno valja istaknuti čuveno djelo *De arte venandi cum avibus* kralja Frederika II. (1220. – 1250.) (Wood i Fyfe 1943).

³⁶ Važnost sokolara kao vladareva posebna časnika razvidna je iz mnogih arhivskih podataka iz naše starije povijesti skupljenih u *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia, Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium* i u mnogim povijesnim knjigama kao što je *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara* Ferde Šišića, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina* Josipa Horvata te u mnogim studijama po raznim časopisima. Usp. <http://www.falconryheritage.org/uploads/2674/Kronika%20sokolarstva%20na%20Hrvat-skom%20tlu.pdf>

zatražio u Dubrovniku par sokola s bijelim znakom (*falconi con lo signal biancho*) za Sulejmana I. (1494. – 1566.). Nećemo se zadržavati na istraživanju ove iznimno zanimljive dubrovačke povijesno-animalističke teme već smo, asocirajući ju, željeli tek napomenuti da je Vlaho mogao imati neka predznanja o grabežljivim pticama i njihovoj cijeni u rodnom kraju. Strašni događaj sa sokolom nije Vlaha samo potresao već ga je i podsjetio na dragocjenost lijepe ptice nad čijim je životom kaptan broda tako bahato pokazao moć i okrutnost čovjeka prema prirodi, čemu smo i danas svjedoci.

Sokolarstvo se i u XXI. stoljeću smatra »plemenitim« sportom, usprkos znanju da su ptice grabežljivice ugrožena vrsta, te da odgajanje ptica u smislu lova za zabavu nije nimalo plemenito. Ovu tradiciju prošlosti valja pamtit i kroz povijest ljudi jednoga doba u kojemu je sokolarstvo možda imalo smisla, ali ne i kao današnju praksu, posebice ne u turističke promidžbe kakvim se pokazala ona dubrovačka prije nekoliko godina na Stradunu.

Slika 16: Dubrovački sokolari.

Na temelju svega rečenoga i s obzirom na mučnu dresuru sokola trebali bismo glasno osuđivati sokolarenje, koje se danas svodi na mučenje ptica, a samo s jednim ciljem (koji se u suštini podudara s Vlahinim opisom), a to je isticanje čovjekove moći. Takvi poslovi ne priliče današnjem vremenu kad mnogi ljudi i razne institucije diljem svijeta nastoje štititi ugrožene životinjske vrste i očuvati njihova staništa

i slobode. S tim u vezi neprihvatljivim se čini poticanje sokolarstva i rad sokolarskih udruga. Posebice je paradoksalna zamisao o zaštiti sokolarene kao nematerijalne kulturne baštine što je, nažalost, 2012. godine potvrdio i UNESCO čime je sokolarstvo znatnog broja zemalja postalo zaštićeno (Ujedinjeni Arapski Emirati, Austrija, Belgija, Češka, Francuska, Mađarska, Koreja, Mongolija, Maroko, Katar, Saudijska Arabija, Španjolska, Sirija). Razvidno je, dakle, da su empatija i etičnost nedovoljno ili nikako zastupljeni u UNESCO-ovoj nominaciji u kojoj je istaknut specistički stav čovjeka koji bi valjalo ozbiljnije propitivati kad je riječ o odnosu između ljudske i ne-ljudske životinje.

Zaključne misli

Temeljeći se na biografiji Vlahe Bukovca *Moj život*, nadahnuće cavtatskom bestijariju valja tražiti u susretu Vlaha dječaka i adolescenta s ne-ljudskim životinjama iz njegova okruženja ali i s egzotičnim vrstama s kojima se sretao. I jedni i drugi su ostavljali poseban dojam na slikara kako zbog svoje pitomosti tako i zbog neuhvatljivosti i neobičnosti. Promatrajući oslike i čitajući *Moj život*, čini se da je sjećanje na egzotične životinje potaklo Vlaha na portretiranje i ostalih ne-ljudskih bića iz bliže okoline, ne samo da bi ih ovjekovječio već da bi kroz njih pokazao ljepotu i zanimljivost okoliša, ali i istaknuo odgovornost čovjeka koji prostor »živovanja« dijeli s drugima. A o tomu se često ne vodi dovoljno računa. Empatija koju Vlaho promiče na oslicima bit će razvidna i mnogo kasnije u njegovu stvaralaštvu. Možda su upravo zidni prikazi životinja potakli Vlaha na pomnija promišljanja o slikarstvu jer ga već od 1874. godine pratimo kao slikara kroz američku (1874. – 1877.), a potom i najvažniju parišku (1877. – 1893.) fazu njegova rada, s kojom smo i započeli ovo izlaganja.

Imajući u vidu da je Vlaho izradio kućni bestijarij, ispunjavajući vrijeme rehabilitacije, teško je reći da su oslici rađeni prema nekom utvrđenom planu. Uvjereni smo da su se životinjske vrste spontano pojavljivale tijekom crtanja i da su asocijativne naravi. Svi životinjski portreti na svojstven način odražavaju ljepotu prirode u kojoj je Vlaho odrastao, a koja se uvukla u njegova estetska promišljanja. Oni napominju da čovjekova osobnost i njegovo djelo nisu jedino po čemu se pamtimo, već bi odnos prema okolini morao biti ključan u promišljanju svakoga pojedinca, budući je čovjek u raskošnom prostoru prirode tak njezin manji dio.

Literatura

- Allsen T. Thomas. 2006. *The Royal Hunt in Eurasian History*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Barber, Richard. 1999. *Bestiary MS Bodley 764*. Woodbridge: The Boydell Press.
- Borožan, Igor. 2013. Velika Iza Vlaha Bukovca. U: *Memorijal Pavla Beljanskog*. (ur. Jasna Jovanov). Novi Sad: Spomen-zbirke Pavla Beljanskog. 81–89.
- Brehm, Alfred E. 1966. *Kako žive životinje*. Rijeka: Otokar Keršovani.
- Bukovac, Vlaho. 1918. *Moj život*. Zagreb: Izdanje Književnog juga.
- Charbonneau-Lassay, Louis. 2006. *Le Bestiaire du Christ*. Paris: Albin Michel.
- Chevalier, Jean i Gheerbrant, Alain. 1994. *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske i Mladost.
- Costantino, Maria i Digby, Helen. 2007. *Psi. Sveobuhvatni vodič kroz pseći svijet*. Zagreb: Veble commerce.
- Cummins, John. 1988. *The Hound and the Hawk. The Art of Medieval Hunting*. New York: St. Martin's Press.
- Duchet Suchaux, Gaston i Pastoureau, Michel. 2012. *Le bestiaire médiéval. Dictionnaire historique et bibliographique*. Paris: Le Léopard d'or.
- Gluhan, Antonija. 2004. Zaštitni zahvati na zidnim oslicima u rodnoj kući Vlaha Bukovca u Cavtatu. <http://www.e-insitu.com/hr/praksa/praksa/zastitni-zahvati-na-zidnim-oslicima-u-rodnoj-kuci-vlaha-bukovca-u-cavtatu.html> (posjet 25. 10. 2015.)
- Hirc, Dragutin. 1896. Što priča naš narod o nekim životinjama. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 1: 1–26.
- Đurasović, Petar. 1997. Unošenje egzotičnog drveća i grmlja na dubrovačko područje. *Šumski list* 5-6: 277–289.
- Germ, Tine. 2006. *Simbolika živali*. Ljubljana: Meridijan.
- Hirtz, Miroslav. 1938. *Rječnik narodnih zoologičkih naziva. Knjiga druga Ptice (Aves)*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Jakšić, Theodor de Canziani. 2001. *Dekoratívno fasadno slikarstvo u Rijeci*. Rijeka: Državni arhiv u Rijeci.
- Kisić, Anica. 2004. Dubrovačko pomorsko društvo. *Atlant bulletin* 13: 22–24.
- Kolar, Mira. 2007. *Svilarstvo u Hrvatskoj*. Zagreb: Dom i svijet.
- Kovačić, Tanja. 2013. Lik psa v zbirki Glasovi: Mitološki pes. *Studia mythologica slavica* 16: 199–211.

- Kovalev, Roman K. 2012. Grand Princess Olga of Rus' Shows the Bird: Her 'Christian Falcon' Emblem. *Russian History* 29: 460–517.
- Kružić-Uchtyl, Vera. 2005. *Vlaho Bukovac. Život i djelo 1855. – 1922*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Kunstmann, John Gotthold. 1938. *The hoopoe. A study in european folklore*. Chicago: The University of Chicago Libraries.
- Kurtović, Esad. 2011. Iz historije sokolarstva u dubrovačkom zaleđu u srednjem vijeku (Uzgoj ptica za lov i lov pticama). *Članci i rasprave svezak 1. Posebna izdanja knjiga 1*. (ur. Emir O. Filipović). Sarajevo: Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije. 1–18.
- L'Exposition des Beaux Arts (Salon de 1882)* <https://archive.org/stream/lexpositiondesbe00salo#page/n3/mode/2up> (pristup 28.9.2015.)
- Meunier, Mario. 2000. *La Légende dorée des dieux et des héros – nouvelle mythologie classique illustrée*. Paris: Albin Michel.
- Miličević-Bradač, Marina 2003. Greek mythological horses and the world's boundary. *Opuscula archaeologica* 27: 379–392.
- Nosić, Stipe. 2012. „Uz obnovu oslika u klaustu Samostana Male braće». *Dubrovnik. Časopis za književnost i znanost* 3: 5–30.
- Nosić, Stipe. 2014. Zebedeo Piccini autor slike starog Dubrovnika. *DuList* (21. 5. 2014.) <http://www.dulist.hr/zebedeo-piccini-autor-slike-starog-dubrovnika/172218/> (pristup 28.9.2015.).
- Oggins, Robin S. 2004. *The Kings and Their Hawks. Falconry in Medieval England*. New Haven: Yale University Press.
- Pastoureau, Michel. 2001. *Les animaux célèbres*. Paris: Arléa.
- Pastoureau, Michel. 2011. *Bestiaires du Moyen Âge*. Paris: Seuil.
- Peričić, Šime. 1982. Svilarstvo Dalmacije u XIX. stoljeću. *Radovi* 15: 107–129.
- Požar Piplica, Ana. 2012. Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku u klaustu Franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku. *Dubrovnik. Časopis za književnost i znanost* 3: 31–42.
- Puerto, Javier. 2003. *La leyenda verde. Naturaleza, sanidad y ciencia en la Corte de Felipe II (1527–1598)*. Salamanca: Junta de Castilla y León.
- Rookmaaker, L. C. 1973. Captive rhinoceroses in Europe from 1500 until 1810. *Bijdragen tot de dierkunde* 43: 39–63.
- Rookmaaker, L. C. 1983. Histoire du rhinocéros de Versailles (1770-1793). *Revue d'histoire des sciences* 36 (3/4): 307–318.
- Rookmaaker, L. C. 1998. *The Rhinoceros in Captivity: A List of 2439 Rhinoceroses Kept from Roman Times to 1994*. The Hague: SPB Academic Publishing.

- Shelton, Jo-Ann. 2007. Beastly Spectacles in the Ancient Mediterranean World. U: *A Cultural history of animals in Antiquity* vol. 1 (ur. Linda Kalof). Oxford – New York: Berg. 97–126.
- SPH. 1872. *Pjesme Mavra Vetranovića Čavčića. Stari pisci hrvatski* 4(2). (ur. Vatroslav Jagić, Ivan August Kaznačić i Gjuro Daničić). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Vižintin, Boris. 1986. Likovni život Rijeke od 1800. do 1940. *Dometi* 4: 79–88.
- Wood, Casey A. i Fyfe, Mariorie F. (ur. i pr.). 1943. *The Art of Falconry by Frederick II of Hohenstaufen*. Stanford: Stanford University Press.
- Zagora, Jelena i Matulić Bilač, Žana. 2013. Obnova slike Svete Nediljice. *Glasilo župe Bezgrešnog Začeca. Sveta Nediljica*. Crnica – Šibenik 2(15): 8–11.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2007. Dvostruka predodžba životinja u Jobovu bestijariju: zooleksičke zanimljivosti hrvatskoglagoljske Knjige o Jobu. *Kulturni bestijarij*. (ur. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku i Hrvatska sveučilišna naklada. 23–50.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2010. Motiv rajske ptice u auditivnoj percepciji raja u glagoljskim egzemplima. *Kroatologija* 1/1: 339–363.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2014. Est' ptica epopsa: jedan hrvatskoglagoljski egzempl i njegov kulturološki kontekst. *Slovo: časopis Staroslavenskog instituta* 64: 183–205.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2016. Genealogija jednoga animalističkog frazema. *Narodna umjetnost* 53/2: 35–46.

Internetski izvori

- <http://remacle.org/bloodwolf/erudits/plineancien/livre8.htm> (pristup 13.10.2015.)
- <http://www.thelatinlibrary.com/isidore/12.shtml> (pristup 2.10.2015.)
- <http://www.biom.hr/vijesti/letak-ptice-veleposlanici-prirodna-bastina-gradadubrovnik> (pristup 2.10.2015.)
- http://www.biom.hr/wordpress/wp-content/uploads/Prirucnik-promatranje-ptica_BIOM.pdf (pristup 2.10.2015.)
- <http://www.darwinproject.ac.uk/entry-2743> (pristup 9.10.2015.)
- <http://www.theoi.com/Gigante/GiganteArgosPanoptes.html> (posjet 2.10.2015.)
- <http://www.antoniaruskovic.com/hr/proizvodnja-svile-i-konavoski-vez> (pristup 9.10.2015.)

<http://desa-dubrovnik.hr/> (pristup 2.10.2015.)

<http://desa-dubrovnik.hr/projekti/razvojni-projekti/put-do-svile-bi-li-ti-sinko-meni-mogla-dobaviti-bubicu/> (pristup 2.10.2015.)

<http://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=1510> (pristup 2.10.2015.)

<http://www.falconryheritage.org/uploads/2674/Kronika%20sokolarstva%20na%20Hrvatskom%20tlu.pdf> (pristup 10.10.2015.)

Vlaho Bukovac and Animals: Marking the Artist's 160th Birth Anniversary

Summary

The visit to the birth house of the artist Vlaho Bukovac in Cavtat would remain to each visitor memorable for the interesting wall paintings among which are notable the representations of various animals belonging to the earliest period of the artistic creation of Bukovac. Numerous animal motifs prompted me to think about Bukovac's relationship to the displayed animals and their symbolism as well as the reason of their appearing on the walls of his birth house. I was interested in what kind of relation are these images to the artist's biography »My life«, what is analysed in this paper by which we mark the 160th anniversary of Vlaho Bukovac.

Ključne riječi: Vlaho Bukovac, životinje, *Moj život*

Key words: Vlaho Bukovac, animals, My life (*Moj život*)

